

OPETUSOPAS

OULUN YLIOPISTON OPETTAJALLE

ASKO KARJALAINEN

2009

OPETUKSEN KEHITTÄMISYKSIKKÖ

OULUN YLIOPISTO

OPETUSOPAS

OULUN YLIOPISTON OPETTAJALLE

Asko Karjalainen

OULUN YLIOPISTO

OPETUKSEN KEHITTÄMISYKSIKKÖ

2009

Julkaisun ulkoasu ja taitto	Asko Karjalainen
Etukannen kuva	Kimmo Kuortti
Takakannen kuva	Sabine Grasz
Painopaikka	Oulun yliopistopaino 2009
Myynti	Oulun yliopistopaino Julkaisumyymälä Linnanmaa PL 8200 90014 Oulun yliopisto Puh. (08) 553 3940 Fax. (08) 553 3047 julkaisumyynti@oulu.fi
ISBN	978-951-42-9027-5

Oulun yliopiston opetuksen laadun määritelmässä todetaan, että laadukas opetus auttaa opiskelijaa oppimaan asian nopeammin, helpommin tai syvällisemmin kuin se itse opiskellen olisi mahdollista. Hyvä opetus toisin sanoen tuottaa lisäarvoa opiskelijan oppimistulokseen. Tässä oppaassa selvennetään, mitä määritelmä tarkoittaa ja millaista opetusta opettajalta yliopistossamme toivotaan.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

ALKUSANAT

Tämä kirja on osa Oulun yliopiston opetuksen laadunvarmistusjärjestelmää – opettajan käsikirja. Teos on läpileikkaus teemoista, joita olen käsitellyt koulutuksissani korkeakouluopettajien kanssa. Taustalla on työtä yliopisto-opettajana, opetuksen kehittäjänä, tutkijana ja henkilöstökouluttajana yli kahden vuosikymmenen ajalta. Tavoitteenani on tukea opettajaa opetuksen laadun eli *vaikutavuuden* parantamisessa. Vaikuttava opetus tuottaa lisäarvoa oppimiseen. Se auttaa opiskelijaa saavuttamaan pysyviä oppimistuloksia.

Myös opiskelijoille annetaan opintojen alkaessa oppimisorientaatiota kehittämään tarkoitettu opiskeluopas. Yliopistossa opettaja ja opiskelija ovat molemmat yhtäläillä vastuullisia oppimisen laadun kehittämisestä.

Valitsin teoksen tyyliksi vapaamuotoisen kerronnan, jotta saisin ydinasiat ilmaistua mahdollisimman ymmärrettävällä tavalla. Kirjan lopussa on luettelo opetuksen kehittä-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

tämiseen liittyvistä teoksista. Ne muodostavat oivallisen lukupaketin, joka toimii opetustyötä tukevana itseopiskelumateriaalina. Yliopisto-opettajan kannattaa myös tutustua oman alan kansainvälisissä aikakauskirjoissa julkaistavaan opetusta ja opetuskokeiluja käsittelevään artikkelituotantoon. Lähes jokaiselle oppiaineelle löytyy opetusta käsittelevä lehti, jossa julkaistavista artikkeleista saa tutkimukseen pohjautuvaa ajankohtaista tietoa ja innoitusta oman työn kehittämistä varten.

Erityisen merkityksellinen lukukokemus itselleni oli Stanfordin yliopiston vastaavaan opettajan käsikirjaan¹ tutustuminen. Aluksi tuntui, että se olisi sellaisenaan sopiva myös Oulun yliopiston laadunvarmistuksen tueksi. Aloittuani kirjoittamisen huomasin pian, että teksti lähtikin viemään ajatusta eri suuntaan. Stanfordin opas sopii mainiosti luettavaksi tämän kirjan ohella.

16.12.2008

Asko Karjalainen

¹ [Teaching at Stanford. An Introductory Handbook.](#)

LISÄARVOA OPPIMISELLE

LYHYESTI

JOTTA TIETÄISIT, MITÄ OULUN YLIOPISTO
OPETUKSELTA SEKÄ OPISKELULTA ODOTTAA, LUE:

Korkeakouluopetuksen kehittämistoimikunnan laatima
"Opetuksen kehittämisen suunta
Oulun yliopistossa 2007 - 2017",

Oulun yliopiston strategia,

Opetuksen jatkuvan laadunvarmistusjärjestelmän kuvaus
ja sen soveltamisen erityispiirteet yksikössäsi,

Oulun yliopiston johtosääntö tutkinnoista, opetuksesta ja
opiskelijoista,

Oulun yliopiston eettiset ohjeet opetuksesta ja opiskelusta,

Opetuksen kehittämissivuston [www-sivut](http://www.oulu.fi/oky)², josta löydät hyö-
dyllistä informaatiota opetustyön tueksi.

² [Http://www.oulu.fi/oky](http://www.oulu.fi/oky)

LISÄARVOA OPPIMISELLE

JOTTA OPISKELIJASI PYSTYISIVÄT PARHAIMPAAN MAHDOLLISEEN OPPIMISEEN:

Sisäistä itsellesi, että oppimisen laatu on riippuvainen siitä, kuinka hyvin opiskelija työskentelee oppiakseen. Opettaja ei voi oppia opiskelijan puolesta. Opettaja voi parhaimmillaan saada opiskelijan työskentelemään opiskeltavien asioiden parissa paremmin kuin opiskelija ilman opettajaa työskentelisi. Hyvä opetus auttaa opiskelijaa työskentelemään ahkerasti ja sinnikkäästi.

Opettajan ja opiskelijan suhde on vuorovaikutteinen yhteistyösuhde. Opiskelija tekee oppimistuloksen ja opettaja toimii opiskelun ohjaajana ja työnjohtajana.

JOTTA SÄILYTTÄISIT MYÖNTEISEN TYÖOTTEEN JA KÄYTÖSSÄSI OLISI VIIMEISIN TIETO YLIOPISTO- OPETUKSEN KEHITTÄMISESTÄ:

Osallistu yliopiston järjestämään pedagogiseen henkilöstökoulutukseen, konsultointiin ja ohjaukseen.

Hyödynnä omassa opetuksessasi aina tarvittaessa uusinta opetusteknologiaa. Yliopistomme lukeutuu valtakunnalliseen edeltäjäkaartiin tieto- ja viestintäteknologian opetus- käytössä. Opettajan rohkeus kokeilla ja kehittää uutta heijastuu myös opiskelijoihin positiivisella tavalla.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Opettaminen on yksi vaativimmista tehtävistä, ja se saattaa aiheuttaa jännitystiloja varsinkin uuden opettajan mielessä. On tavallista ajatella, että itsestä ei ole opettajaksi.

Opettajaksi kuitenkin opitaan harjoittelun ja koulutuksen avulla. Yksi elämän hienoimpia kokemuksia on, kun huomaa opiskelijansa edistyneen opetuksen ansiosta.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

SISÄLTÖ

Opetus voi tuottaa lisäarvoa opiskelijan oppimistulokseen,

<i>⇒kun opetustyötä arvostetaan ja opettaja haluaa opettaa hyvin</i>	
1 OPETUSTEHTÄVÄN MERKITYS TIEDEYHTEISÖSSÄ	13
<i>⇒kun opettaja seuraa pedagogista nuolta</i>	
2 OPETUKSEN JA OPPIMISEN SALAISUUS	17
<i>⇒kun opetus on hyvin suunniteltu kokonaisuutena</i>	
3 OPETUSSUUNNITELMATYÖ	22
<i>⇒kun oppisisältö on oleellista ja opiskelijalla on riittävästi aikaa tehdä oppimista edistäviä oppimistekoja</i>	
4 OIKEA SISÄLTÖ JA TYÖMÄÄRÄ	28
<i>⇒kun opettaja käyttää pedagogista kolmiota</i>	
5 OPETUKSEN ABC	32
<i>⇒kun opettaja pitää huolta opetusmenetelmänsä tehosta</i>	
6 OPETUSMENETELMÄN OIKEA SOVELTAMINEN	38
<i>⇒kun tentit valmentavat todelliseen elämään</i>	
7 TENTIT JA OPPIMISEN ARVIOINTI	42
<i>⇒kun opettaja kehittää opetustaan</i>	
8 OPETUKSEN KEHITTÄMINEN	48

LISÄARVOA OPPIMISELLE

<i>⇒kun vieraalla kielellä opettaminen on luontevaa</i>	
9 OPETTAMINEN VIERAALLA KIELELLÄ	51
<i>⇒kun opettaja huolehtii jaksamisesta ja työkunnostaan</i>	
10 OPETUSTYÖSSÄ JAKSAMINEN	57

LISÄARVOA OPPIMISELLE

1

OPETUSTEHTÄVÄN MERKITYS TIEDEYHTEISÖSSÄ

Yliopisto on tiedeyhteisö, jonka noviiseiksi opiskelijat tulevat saadessaan opiskeluoikeuden. Suomen yliopistolakiin on kirjoitettu: "Yliopistoyhteisöön kuuluvat sen opetus- ja tutkimushenkilöstö, muu henkilöstö ja opiskelijat". Opiskelija on opettajien ja tutkijoiden yhteistyökumppani. Sivistysyliopistoideaa muotoiltaessa 1800-luvulla sama seikka ilmaistiin sanoen, että professori ja opiskelija ovat molemmat yhtäläisesti olemassa tieteelle.

Yliopistossa uusien opiskelijoiden tulo merkitsee tiedeyhteisön laajentumista ja sen voiman lisääntymistä. Hyvän opetuksen avulla yliopisto valmentaa jäseniään, tekee noviiseista mestareita.

Tieteen edistyminen edellyttää parasta mahdollista oppimista. Jotta tutkija voi tuottaa uutta tietoa, hänen täytyy ymmärtää olemassa olevan tiedon rajat ja tieteen menetelmä. Tutkijan työ perustuu hyvin opittuun tietoon, ym-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

määräykseen. Samaa edellyttää opiskelijan tieteellinen kasvu. Hänen täytyy ymmärtää opiskelemissaan asiat. Ymmärretyn tiedon tunnistaa esimerkiksi siitä, että se ei unohdu kurssin ja tentin jälkeen, vaan muodostuu pohjaksi uusien asioiden oppimiselle. Opetuksen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että tieteen oppimisessa opiskelijan oivalluksen tukeminen on keskeisintä.

Yliopiston opetustehtävä on vastuullinen ja vaativa. Akateemisen opetuksen tulee olla erityisen tehokasta ja toimivaa, jotta opiskelijat verraten lyhyen perustutkinto-opiskelun aikana saavuttaisivat tieteen tekemisen ja tieteellisen ajattelun sekä asiantuntijatehtävissä toimimisen perusvalmiudet.

Tieteellisen toiminnan näkökulmasta opiskelijoista on kaiken aikaa huolehdittava kuin oman työn jatkajista. Tiedeyhteisön jatkuvuus on opiskelijoissa. Opiskelijat ja heistä kasvavat osaajat ovat yliopiston, tiedeyhteisön ja yhteiskunnan tulevaisuuden korvaamattomia resursseja.

Yliopisto-opiskelussa on kysymys myös tunneperäisestä kiintymisestä tieteeseen ja tieteelliseen toimintaan. Tästä syystä on tärkeää, millainen tunnelma ja ilma-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

piiri opetustilanteissa vallitsee. Jäykkyys ja välinpitämättömyys eivät kuulu akateemiseen opetusilmapiiriin. Kunnioitus ja ystävällisyys sen sijaan kyllä.

Yliopisto valmentaa opiskelijoitaan työelämän asiantuntijoiksi ja yhteiskunnan johtotehtäviin. Vaikka kaikki yliopiston kasvatit eivät jatka varsinaisina tutkijoina, kaikkien tulee saavuttaa kyky uuden tiedon tuottamiseen ja olemassa olevan tiedon pätevyyden arviointiin. Heihin tulisi myös tarttua innostus jatkaa yhteistyötä yliopiston kanssa valmistumisen jälkeen omissa työtehtävissään ja asemissaan.

Lisäksi on hyvä muistaa, että päätöksentekijät hallinnossa ja poliittisessa järjestelmässä ovat useimmiten yliopistokoulutuksen saaneita. Heille välittynyt vaikutelma kotiyliopistosta, tieteestä ja opetuksesta sekä heidän opinnoissa saavuttamansa oppimisen syvyys vaikuttavat yliopistojen tulevaisuuteen hyvin konkreettisella tavalla.

Opetustehtävän vastuullisuutta korostaa edelleen myös se, että yliopisto kouluttaa alempiin oppilaitoksiin opettajia, joiden oppilaista taas yliopisto-opiskelijat kasva-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

vat. Yliopisto-opetuksen laatu vaikuttaa erittäin merkittävästi kouluista saatavan opiskelija-aineksen laatuun.

Yliopisto-opetuksen, opiskelun ja oppimisen laatuvaatimus on kaikista näkökulmista tarkastellen valtava. Tämä tosiasia velvoittaa yliopistoa jatkuvaan opetuksen kehittämiseen. Se antaa myös oikeutuksen ja energiaa opetustehtävän hyvään hoitamiseen. Yliopisto-opettaja saa kokea tekevänsä todella arvokasta, kauaskantoista ja vaikuttavaa akateemista työtä.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

2 OPETUKSEN JA OPPIMISEN SALAISUUS

Opettamista ja oppimista tapahtuu arjessa kaiken aikaa. Luonnollinen jokapäiväinen vuorovaikutus sisältää paljon hyviä opetus- ja oppimistapahtumia. Kummallista onkin, että asia ei enää suju yhtä luontevasti, kun opettamisesta tulee työtehtävä ja opiskelu siirretään luokkahuoneisiin.

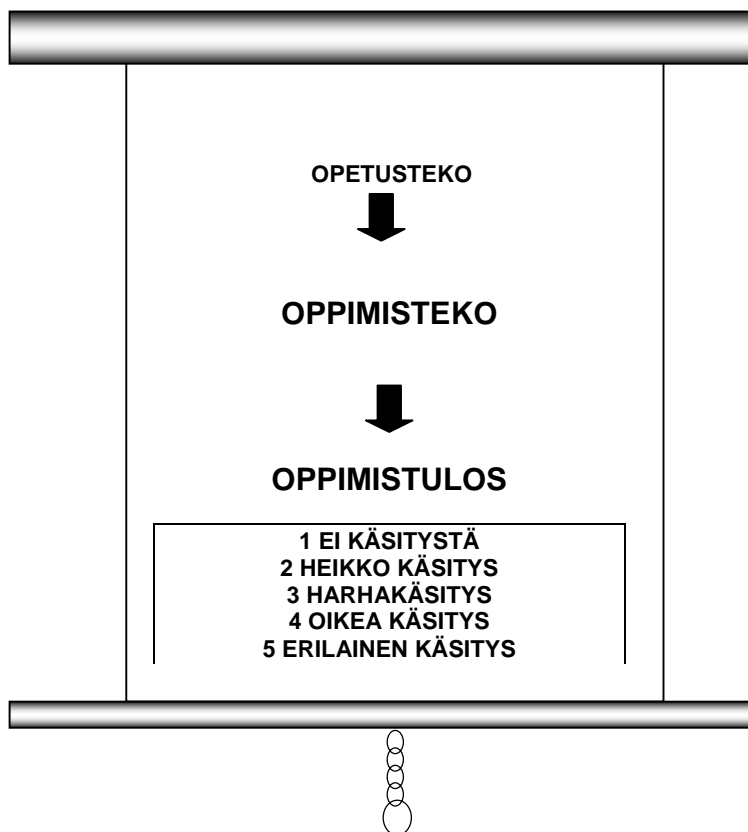
Yksi selitys ilmiölle on, että arkinen opetuksellinen vuorovaikutus on havainnollista ja käytännöllistä – sidoksissa elintärkeään työhön ja tekemiseen. Toimijoiden motivaatio on siitä syystä hyvä, ja ajatus on mukana toiminnassa. Arjen opetustilanteet ovat myös usein kahdenvälisiä tai pienissä ryhmissä tapahtuvia tunnepitoisia tuokioita.

Vaikka opetustapahtuma muuttaakin luonnettaan, kun siirrytään oppilaitoksen seinien sisäpuolelle, niin paljon säilyy myös ennallaan. Hyvä opetus ja oppiminen sisältävät saman prosessiluonteen riippumatta ympäristöstä tai

LISÄARVOA OPPIMISELLE

kulloisistakin toimijoista. Tätä prosessia voi kuvata pedagogisen nuolen avulla.

Kuva 1. Pedagoginen nuoli.

Pedagogisen nuolen mukaan opettaja tekee opettaessaan opetustekoja, jotka vaikuttavat opiskelijan oppimistekoihin. Vasta opiskelijan oppimistekoihin lopulta seuraa oppimistu-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

los. Vaikka tämä ajattelumalli saattaa vaikuttaa itsestäänselvyydeltä, niin käytännössä siihen sisältyy opetuksen ja oppimisen tärkein salaisuus.

Opiskelija oppii vain oman työskentelynsä kautta ja sen rajoissa. Millainen oppimisteko, sellainen oppimistulos. Tulos on huonoin mahdollinen, jos opiskelijalle ei muodostu mitään käsitystä opetetusta asiasta. Tieto jää täysin pinnallisen ulkomuistin varaiseksi ja unohtuu saman tien tentin jälkeen. Jos opiskelija on ymmärtänyt sieltä täältä jotakin, niin tuloksena on heikko käsitys. Jos opiskelija on ymmärtänyt asian väärin, mutta luulee ymmärtäneensä oikein, seurauksena on harhakäsitys. Oikea käsitys tarkoittaa sitä, että opiskelija on ymmärtänyt asian samalla tavoin kuin tieteessä tänään ajatellaan. Erilainen käsitys on luovan ymmärtämisen tulosta. Opiskelija on käsittänyt asian tavalla, jonka pätevyydestä opettajakaan ei voi olla varma. Tällainen käsitys käynnistää tieteellisen keskustelun.

Yliopistossa opiskelijan tulisi luonnollisesti työskennellä siten, että hän saavuttaisi tason 4 ja 5 mukaisia oppimistuloksia.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

On siis aivan liian suoraviivaista ajatella, että opettamisesta jotenkin automaattisesti tai itsestään selvästi seuraisi oppiminen. Opettajan opetustyö koostuu suuresta määrästä opetustekoja, joilla on jokin vaikutus (toivottavasti suotuista vaikutus) opiskelijan toimintaan.

Erilaisia opetustekoja ovat esimerkiksi opetuksen sisällön suunnittelu, opiskelijoiden motivointi, asioiden selostaminen, havainnollistaminen, tehtävien antaminen, keskustelun virittäminen, ajan varaaminen opiskelijan työtä varten jne. Oppimistekoja ovat taas esimerkiksi ajatteleminen, (koti)tehtävien tekeminen, lukeminen, laskeminen, kirjoittaminen, kysyminen, orientoituminen, kiinnostuminen ja vaikkapa luennolta poistuminen kesken opetuksen. Jokainen opiskelijan teko, joka vaikuttaa oppimistulokseen positiivisesti tai negatiivisesti, on oppimisteko.

Opiskelijan oppimisteot ovat suoraan yhteydessä oppimistulokseen, opettajan opetusteot eivät. Opettajan asianhallinta ei ole suoraan yhteydessä opiskelijan saavuttamaan oppimiseen eikä taitavinkaan opettaja voi oppia tiedettä opiskelijan puolesta.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Opiskelija ei voi oppia, ellei hän ala itse uutterasti työskennellä opittavan asian parissa. Mitä intensiivisemmin opiskelija alkaa työskennellä, sitä parempia oppimistuloksia hän yleensä ottaen saavuttaa. Opetusosaamisen kehityessä opettaja oppii yhä paremmin ohjaamaan opiskelijan työskentelyä opetustekojen avulla.

Opettajan positiiviset odotukset näyttävät toteuttavan itseään. Jos opettaja ilmaisee opiskelijoille uskovansa heidän kykyihinsä ja lahjakkuuteensa, niin opiskelijat myös edistyvät paremmin. Myös päinvastainen toteutuu. Negatiivinen suhtautuminen opiskelijoihin näkyy heikentyneenä suorituksena. Opettajan asenne vaikuttaa opetustilanteen ilmapiiriin ja on tätä taustaa vasten nähtävä opetustekona. Opettajan positiivinen asenne välittyy opiskelijalle ja edistää oppimista. Opettajat, jotka suhtautuvat opiskelijoihin kunnioittaen ja uskovat heidän kykyihinsä, saavuttavat parhaita tuloksia.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

3

OPETUSSUUNNITELMATYÖ

Opetus on suunnitelmallista toimintaa. Tutkintoa varten laaditaan opetussuunnitelma ja jokainen opettaja suunnittelee oman kurssinsa toteutuksen.

Opetussuunnittelu on oppimisen laadun pohtimista, oppimistilanteiden ennakointia ja oppimistuloksista huolehtimista. Sen toiminta-ajatusta voisi luonnehtia sanoen, että vain oppiminen merkitsee. Vain oppimistulos ratkaisee. Vain oppimisen edistämiseen tähtävillä toimenpiteillä on merkitystä. Kaikki sisällöt, työvälineet, kehittämistoimet ja ratkaisut alistetaan kysymykselle, mitä hyötyä niistä on oppimisen edistämiseksi.

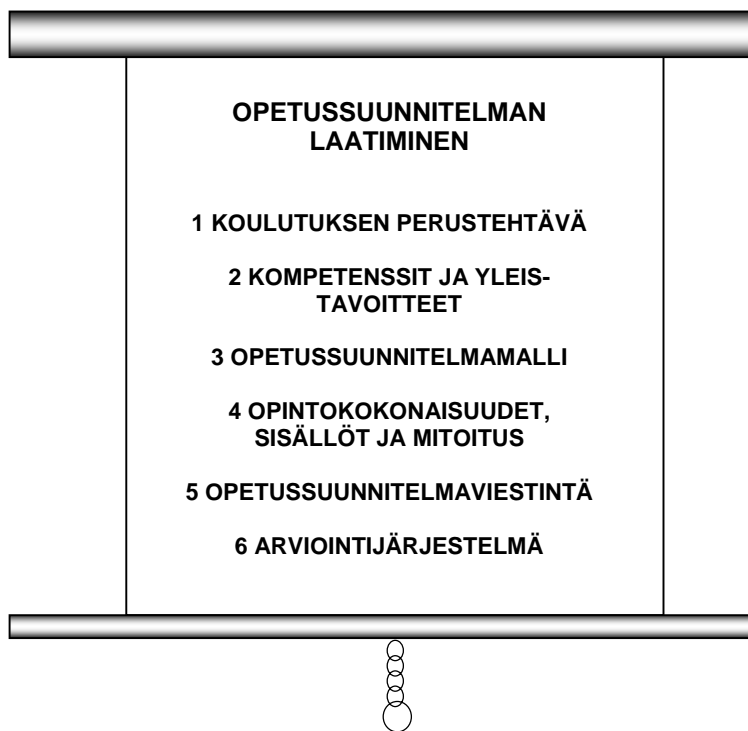
Opetussuunnitelma mahdollistaa opettajien yhteistyön. Hyvin laadittu opetussuunnitelma näyttäytyy opiskelijalle mielekkäänä kokonaisuutena, jossa opettajat eivät tee päällekkäistä tai keskenään ristiriitaista työtä. Tällainen lopputulos edellyttää, että opetussuunnitelma on tehty hyvässä yhteistyössä. Yksikön tai koulutusohjelman opetuk-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

sen kehittämistyöryhmän tehtävä on organisoida opetussuunnitelman laadinta siten, että opettajien yhteistyö olisi mahdollisimman hedelmällistä.

Opetussuunnitelma tulee rakentaa ja sitä tulee kulloistenkin kehittämistarpeiden mukaisesti tarkistaa noudattaen seuraavaa etenemismallia³:

Kuva 2. Opetussuunnitelmaprosessi.

³ Ks. [Akateeminen opetussuunnitelmatyö 2007](#), 62 -110.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Perustehtävä

Koulutuksella täytyy olla hyvin perusteltu tehtävä tai tilaus, jota varten se kannattaa järjestää. Kun tehdään uutta tai korjataan vanhaa, täytyy aina kysyä, mihin tätä koulutusta tarvitaan tai millaista koulutusta juuri nyt tarvitaan. Vastaukset löytyvät sekä tieteen että työelämän nykyisistä ja tulevista tarpeista.

Yleistavoitteet

Kun perustehtävä on selvä, se muutetaan selkeiksi tavoitelauseiksi. Lauseet muotoillaan siten, että ne kertovat, mitä konkreettista osaamista tutkinnon suorittanut henkilö kykenee osoittamaan asiat opittuaan.

Opetussuunnitelmamalli

Kun tutkinnon tavoitteet tiedetään, pitää opetussuunnitelman rakenne suunnitella sellaiseksi, että tavoitteisiin päästäisiin mahdollisimman hyvin. Onnistuuko se vapaasti valit-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

tavien opintojaksojen, pakollisten osaamiskokonaisuuksien eli moduleiden vai ohjaavan lukujärjestyksen avulla?

Opintokokonaisuuksien tavoitteiden, sisällön ja mitoituksen suunnittelu

Kun lähdetään suunnittelemaan opintokokonaisuuksia, niiden tavoitteet kannattaa kirjoittaa osaamistavoitemuotoon⁴. Osaamistavoite kuvaa mahdollisimman ymmärrettävästi ja lyhyesti – opiskelijan kielellä – mitä opiskelijan tulisi osata, kun hän on suorittanut kurssin hyväksytysti.

Opintojaksojen sisältösuunnittelussa käytetään apuna ydinainesanalyysia ja mitoitushjettä⁵. Sisällön tulee olla tieteellisesti ja ammatillisesti oleellista sekä oikein anosteltua suhteessa tavoitteisiin, opiskelijan lähtötasoon ja opintojen vaiheeseen. Lisäksi on osattava arvioida aineksen oikea määrä käytettävissä olevan ajan suhteen. Rajal-

⁴ Osaamistavoitteiden (tai oppimistavoitteiden) käyttö on Euroopan korkeakoulu-alueella käytännössä pakollista. Englanninkielinen vastine termille on Learning Outcomes.

⁵ Ks. [Akateeminen opetussuunnitelmatyö 2007](#), 62 -110; [Karjalainen et al. 2007](#).

LISÄARVOA OPPIMISELLE

lisessa määrässä aikaa ei voi opettaa eikä omaksua rajoitonta määrää asiaa.

Viestintä

Kun opetussuunnitelma on valmis, se toimii opiskelijoiden opiskelun ja opettajien opetuksen ohjenuorana. Se kiinnostaa myös opiskelupaikkaa hakevia nuoria sekä monia yhteistyökumppaneita. Opetussuunnitelma on konkreettinen viesti yksikön antaman koulutuksen laadusta ja houkuttelevuudesta. Näistä syistä opetussuunnitelma tulee julkistaa ja viestiä kohdennetusti eri intressiryhmille niiden tarpeiden mukaisesti.

Arviointi

Opetussuunnitelman toimivuutta on syytä arvioida opiskelijapalautteiden, työelämäpalautteen ja oppimispalautteen keinoin. Ensisijaista on seurata opiskelijoiden oppimistuloksia ja osaamisen karttumista. Opiskelijoiden tiedon karttumista seurataan tenttitulosten, tuotosten laadun ja mah-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

dollisten lukukausitestien avulla. Lukukausitesti tarkoittaa opiskelijoille lukukauden päätteeksi tehtävää tietokoetta tai ongelmanratkaisutehtävää, jota ei käytetä tenttinä vaan palautteena.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

4

OIKEA SISÄLTÖ JA TYÖMÄÄRÄ

Kurssin sisällöt, työtavat ja arviointi suunnitellaan siten, että opiskelijat voivat saavuttaa osaamistavoitteet annetussa ajassa. Jotta tässä onnistutaan, ydinaineksen valinnan ja mitoitukslaskennan täytyy molempien osua kohdalleen.

Ydinaineksen valinnassa oleelliselta vaikuttava sisältö jaetaan kolmeen osaan: ydinainekseen, täydentävään tietämykseen ja erityistietämykseen. Ydinainekseen sisällytetään ainoastaan ne tiedot ja taidot, joiden ymmärtäminen on todella välttämätöntä opiskelijan ajattelun edistymisen ja uusien tietojen omaksumisen kannalta. Ydinaineksessa on harvemmin mukana yksittäisiä faktoja. Siinä on enemmänkin teorioita, malleja ja periaatteita. Ydinaineksen käsittelyyn ja omaksumiseen käytetään kurssin työajasta suurin osa, noin 80 %.

Täydentävä tietämys tarkoittaa teorioiden, mallien ja periaatteiden yksityiskohtia ja laajennuksia, jotka voivat

LISÄARVOA OPPIMISELLE

toisinaan olla tarpeellisia, mutta niitä ei opeteta ydinaineksen ymmärtävän oppimisen kustannuksella. Täydentävän tietämyksen kanssa työskentelyyn kurssin työajasta voi suunnitella käytettävän enintään 15 %.

Erityistietämys on tietoa ydinaineksen ja täydentävän tietämyksen yksityiskohdista. Tämä tietämys on syytä jättää opiskelijan oman harrastuneisuuden ja erikoistumisen varaan. Erityistietämykseen ei käytetä 5 % enempää aikaa kurssin työajasta eikä sen omaksumista ja oppimista vaadita kyseisessä opintojaksossa.

Opintojakson mitoituksen lähtökohtana on opetussuunnitelmassa opintojaksolle määrätty kokonaistuntimäärä. Tämän kokonaistuntiresurssin sisällä varataan riittävästi aikaa:

- ohjattuun työskentelyyn (kontaktiopetukseen) ja itsenäiseen työskentelyyn,

Jokaista ohjatun työskentelyn tuntia kohden on hyvä varata kaksi tuntia opiskelijan itsenäistä työskentelyä varten.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

- kirjallisten töiden tekemiseen,

Kirjoitustyössä keskimääräinen opiskelija tarvitsee tunnin sadan sanan tuottamista varten. Jos tekstin vaativuus on suuri, niin opiskelijan voi odottaa tuottavan tunnissa 50 sanaa valmista kirjoitusta.

- kirjallisuuden lukemiseen ottaen huomioon opintojen vaatimustaso (oppimistavoite) ja vaikeusaste,

Lukemalla oppimiseen opiskelijalle on syytä varata sataa sivua kohden 20 tuntia opiskeluaikaa. Jos teksti on vaativaa, niin sadan sivun opiskeluun on syytä varata 30 tunnin resurssi.

- tenttiin valmistautumiseen.

Jos opintojaksosta järjestetään erillinen tentti, niin siihen valmistautumiseen tulisi varata aikaa ainakin 5 % opintojakson kokonaistyöajasta.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Aikaa tulee aina varata keskimääräisen opiskelija ajantarpeen mukaan. Kaikki tehtävät ja toimet, joita opettaja edellyttää opiskelijalta, tulee ottaa mukaan mitoitukseen⁶. Ilman aikaa työskentely on mahdotonta.

⁶ Ks. esim. [Karjalainen et al. 2007](#).

LISÄARVOA OPPIMISELLE

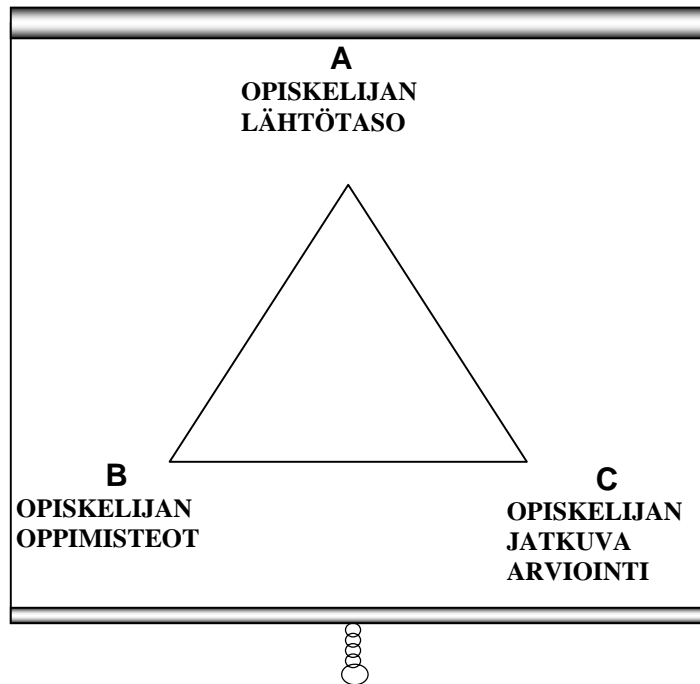
5 OPETUKSEN ABC

Opintojakson tavoitteenasettelu, ydinaines ja mitoitus luovat oppikurssin kartan, jolla taitava opettaja osaa edetä yhdessä opiskelijoiden kanssa pedagogista kolmiota kompassina käyttäen tilanteiden mukaisesti ja suuntaa korjaten.

Pedagoginen kolmio kiteyttää opetuksen kolme perussääntöä. Kun opetat, sinun tulee ottaa huomioon opiskelijoiden lähtötaso ja kytkeä opetus siihen. Seuraavaksi opiskelijat pitää saada työskentelemään ahkerasti ja käyttämään aikaansa opiskeluun. Lisäksi opiskelijoiden oppimisen edistymistä täytyy seurata toteutuksen aikana.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Kuva 3. Pedagoginen kolmio.

(A) Jotta opetus voisi ihanteellisella tavalla tukea opiskelijan oppimista, opettajan täytyy ottaa huomioon opiskelijoiden lähtötaso.

Lähtötasosta voidaan puhua myös alkutietämyksenä. Siihen sisältyy lisäksi opiskelijan henkilökohtainen orientaatio, asenteet ja motivoituneisuus, koska ihminen on kokonaisuus myös tietämisessään. Oli opetus suunnit-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

teltu millaiseksi tahansa, oppiminen käynnistyy ainoastaan opiskelijan alkutietämyksen pohjalta. Tätä seikkaa voi havainnollistaa metaforalla, jossa A on kuin koneen virtakytkin. Vasta kun virta on kytkettynä, opiskelijan oppimiskone käynnistyy ja työskentely mahdollistuu.

Jos opiskelijan lähtötaso opetettavassa asiassa on liian huono, oppimisen virta ei kulje, ja opiskelija ei ymmärrä opettajan opetusta. Jos opiskelija jo tietää opetettavat asiat, opetus on turhaa eikä vie opiskelijan osaamista eteenpäin. Jälkimmäinen tapaus on kuitenkin pienempi uhka. Liian vaativalta tasolta lähtevä opetus estää oppimista ja voi romahduttaa opiskelijan opiskelumotivaation.

Oppikurssin etukäteissuunnittelussa lähtötaso joudutaan oletamaan tietynlaiseksi. Tämä oletus täytyy kuitenkin voida jollakin tavoin testata opetuksen alussa.

Opetukseen täytyy aina sisältyä opiskelijan todellisen lähtötason selvittäminen. Jos opiskelijat tai osa heistä kaipaa lähtötason paikkaamista, opettajan tehtävä on se järjestää. Jos todellista lähtötasoa ei voida selvittää, kurssin alussa kannattaa käyttää aikaa edeltävien asioiden kertaamiseen.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Jos opettaja ei ota opiskelijan lähtötasoa huomioon opetuksensa alussa, hänen opetuksellaan ei ole juurikaan onnistumisen edellytyksiä.

Monessa tapauksessa alkutentti on hyvä keino aloittaa opetus. Alkutenttiä varten opiskelijaa pyydetään perehtymään esimerkiksi tiettyyn kirjallisuuteen tai edeltävien kurssien materiaaliin. Ensimmäinen opetuskerta tai osa siitä käytetään tentin pitoon, ja tentti palautetaan toisen kerran alussa palautekeskustelun kera.

(B) Ikuinen totuus on, että opiskelija oppii vain omien oppimistekojensa kautta, omassa toiminnassaan ja omassa ajassaan. Oppiminen on seurausta opiskelijan ponnistelusta eikä se, että opettaja on tehnyt jonkin opetusteon merkitse paljoakaan, ellei opetusteko saa opiskelijan ajatusta toimimaan ja inspiroi itsenäistä opiskelua liikkeelle.

Opiskelijan työskentelyn ensisijaisuus ohjaa opettajaa opettamaan siten, että opiskelija tekee tehokkaita oppimistekoja: pohtii, harjoittelee, tekee tehtäviä uutterasti, piirtää kaavioita, kirjoittaa, lukee, keskustelee, kyselee,

LISÄARVOA OPPIMISELLE

osallistuu, ohjaa tovereitaan, etsii tietoja, kokeilee, ihmettelee ja kokee elämyksiä.

Mikä opetusmenetelmä käytössäsi kulloinkin onkin, sovelta sitä aina niin, että opiskelijan tekeminen ja työskentely nousee etusijalle. Opettajan tehtävä on tukea opiskelijan oppimistyötä, ja joskus voi olla paikallaan käyttää jopa pientä positiivista pakkoa. Jos opiskelija ei toimi, ei tule myöskään oppimistulosta.

(C) Jatkuvan arvioinnin periaate opastaa opettajaa seuraamaan opiskelijan edistymistä opetuksen aikana mahdollisimman tiheällä kammalla ja antamaan riittävästi palautetta siitä.

Ovatko opiskelijat aktiivisia? Tekevätkö he tehokkaita oppimistekoja? Tapahtuuko oppimista? Ketkä tarvitsevat erityisohjeita? Pitääkö kerrata? Ymmärrettiinkö tämän kerran oleellisin asia?

Jotta opettaja voisi mahdollisimman hyvin tukea opiskelijoiden oppimistekoja, hänen täytyy tietää missä vaiheessa opiskelijat kulloinkin ovat. Opettajan täytyy saada palautetta opiskelijan oppimisesta opetuksen aikana.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Jos opiskelijat näyttävät edistyvän odotetulla tavalla, opetus ei kaipaa muutoksia. Jos oppiminen ei edisty, muutoksia täytyy tehdä. Myös opiskelija tarvitsee tietoa omasta oppimisestaan. Opiskelija tarvitsee palautetta voidakseen tarkistaa ymmärrystään ja korjatakseen omaa toimintaansa. Jotta osaat suunnistaa eteenpäin, sinun täytyy tietää matkan eri vaiheissa täsmälleen missä kohden kartalla kulloinkin olet.

Vaikka kurssin tentti olisikin kertaluonteinen tapahtuma opetuksen ja opiskelun päätteeksi, opetuksen aikana täytyy olla molemminpuolista palautetta antavaa jatkuvaa arviointia, jotta oppimistavoitteita kohden osattaisiin kulkea.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

6 OPETUSMENETELMÄN OIKEA SOVELTAMINEN

Opetusmenetelmät ovat keinoja opiskelijan oppimistekojen edistämiseksi. Niiden teho vaihtelee opiskelijoiden ja opiskelijaryhmien ominaisuuksien mukaisesti. Opettajan kyky soveltaa valitsemaansa menetelmää joustavasti eri tilanteissa vaikuttaa eniten lopputulokseen.

Opetusmenetelmiä on tutkittu paljon. Vaikka sekä opiskelijat, opettajat että oppiaineet ovat erilaisia, niin hyvä vaikuttavuus näyttäisi olevan sellaisella menetelmällä, joka innostaa, auttaa ja myös patistelee opiskelijoita oppimistyöhön. Mitä enemmän opetusmenetelmä saa opiskelijat käyttämään aikaansa opiskeltavien asioiden parissa ja työskentelemään oppimistavoitteiden saavuttamiseksi, sitä parempia oppimistuloksia opiskelijat saavuttavat. Mitä havainnollisempaa, keskustelevampaa ja toiminnallisempaa opetus on, ja mitä paremmin opiskelija saa palautetta edis-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

tymisestään, sitä paremmin opiskelija motivoituu työskentelemään.

Käytetyin ja myös kritisoiduin opetusmenetelmä on luento. Luento on oppijalle vaikeaa seurata, jos opettaja toteuttaa sen pelkästään puheena ja kalvosulkeisina. Jos puhe ja esitys etenevät opettajan ajatuksen mukaisesti riippumatta kuulijan omaksumiskyvystä, opiskelija putoaa jossakin vaiheessa rattailta ilman, että opettaja tätä kuitenkaan havaitsee. Itsenäinen lukeminenkin on pelkän esitelmän seuraamista tehokkaampaa, koska siinä sentään voi kerrata ja edetä oman ymmärryksen mukaisesti, hitaasti tai nopeasti.

Luento on kuitenkin oivallinen esimerkki menetelmästä, jonka tehoa voi kasvattaa soveltamalla pedagogisen nuolen ja kolmion opetuksia. Opiskelijoiden todellisen lähtötason huomioon ottaminen parantaa luennon tehoa. Opiskelijoiden oppimistekojen edistäminen antamalla heille pohdintatehtäviä tai tekemällä pieniä soveltavia harjoituksia luennon aikana parantaa luennon tehoa huomattavasti. Jos luentotehtäviä käyttää myös jatkuvana arviointina siten, että osa tehtävistä toteutetaan kirjallisina ja opettaja

LISÄARVOA OPPIMISELLE

tarkistaa ne ja vielä palauttaa opiskelijoille, niin luennon teho on noussut huippuunsa. Isonkin luentoryhmän voi jakaa pieniksi 3 - 4 opiskelijan keskusteluryhmiksi, ja antaa sopivin välein tehtäviä ryhmissä pohdittaviksi. Ryhmissä tapahtuva asiakeskeinen vuorovaikutus lisää luennon tehoa vaikka mitään muuta tehostetta ei käytettäisikään.

Keskusteluryhmien käyttö voi sisältyä mihin tahansa opetusmenetelmään, jolloin se parantaa opetuksen tehoa. Jotkin opetusmenetelmät, kuten ongelmakeskeinen opetus (PBL), rakentuvat täysin keskusteluryhmän käyttämiselle opiskelun perusyksikkönä.

Käytännönläheisyys eli teorian ja käytännön yhdistäminen on tärkeää kaikessa opetuksessa. Oli opetusmenetelmä millainen tahansa, opetuksen täytyy olla havainnollista ja todellisuuden ilmiöihin kytkeytyvää. Hyvä esimerkki tämän periaatteen soveltamisesta on tieteellisen oppimisen sykli, jossa asiakokonaisuus opetetaan aina kolmessa vaiheessa:

1. annetaan opiskelijoille käytännöllinen ongelma, jota opiskelijat yrittävät ratkaista puutteellisilla tiedoillaan,

LISÄARVOA OPPIMISELLE

2. opetetaan ilmiöön liittyvä teoria,
3. tehdään ohjattu harjoitus, jossa teoriaa sovelletaan ongelmanratkaisuun.

Tieteellisen oppimisen sykli voi toimia osana mitä tahansa opetusmenetelmää. Se voi olla esimerkiksi luentotunnin etenemismalli.

Vanha käytäntö, jossa ensin pidetään teorialuennot ja sen jälkeen erikseen käytännölliset harjoitukset, ei ole oppimisen kannalta paras ratkaisu. Tieteellisen oppimisen syklissä teoria ja käytäntö yhdistyvät alusta lähtien ja teoria ymmärretään syvällisesti.

Riippumatta siitä, mitä opetusmenetelmää aiot käyttää, sovelta menetelmää siten, että voit optimoida opiskelijoiden aktiivisuuden. Keksi sellaisia työtapoja, jotka lisäävät opiskelijan toimintaa ja parantavat sen laatua. Hyvä käytännön peukalosääntö on, että jaa opiskelijat aina pienryhmiin ja käytä ryhmiä opetuksen aikana antamalla tehtäviä ja keskustelunaiheita. Ryhmien käytön avulla vuorovaikutus helpottuu, opiskelijat oppivat toisiaan ohjatessaan ja toisiltaan, ja opetustilanteesta katoaa koulumainen opettajakeskeinen vaikutelma.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

7

TENTIT JA OPPIMISEN ARVIOINTI

Oppimisen edistymisen seuranta on oleellinen osa opettajan opetustehtävää. Suomalaisessa yliopistossa tätä seuranta on toteutettu tenttien avulla.

Tentit antavat opettajalle palautetta opiskelijan oppimisen laadusta. On kuitenkin huomattava, että tentti itsessään on osa opetuksen ja opiskelun prosessia ja vaikuttaa ratkaisevasti oppimistulokseen. Tentin jälkeen tapahtuva mielen osittainen tyhjentyminen opetetuista asioista on valitettavan tuttu ilmiö meille kaikille. Tentin jälkeinen unohtaminen on vakava ongelma tenttimallista riippumatta.

Asiaa kannattaa ajatella oheisen prosessikuvan kautta. Kurssin oppimishyöty saadaan selville vasta, kun verrataan tentin jälkeistä (jälkitieto) osaamista kurssia edeltäneeseen tilanteeseen (alkutieto).

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Alkutieto -> Opetus ja opiskelu -> Tentti -> Jälkitieto

Suomalaisissa yliopistoissa on paljon tenttejä. Opiskelija suorittaa viiden vuoden aikana 50 -100 erillistä tenttiä, mikä edellyttää huomattavaa ajankäyttöä sekä opettajilta että opiskelijoilta. Jos opiskelijalla on esimerkiksi 100 kahden tunnin tenttiä opinnoissaan ja hän valmentautuu jokaiseen tenttiin keskimäärin 10 tuntia, niin loppusaldona on 1200 tuntia opiskelijan työtä. Opiskelija työskentelee lähes 8 kuukautta pelkästään läpäistäkseen tentit.

Onko tentteihin käytetty aika arvokasta oppimisen kannalta?

Asia riippuu siitä, millaisia oppimistekoja tenteillä edistetään. Paras oppimisen hyötysuhde on sellaisilla tenteillä,

- 1) jotka jäljittelevät todellisen elämän tiedonkäyttötilanteita,
- 2) joista opiskelija saa sisällöllisen palautteen,
- 3) joissa arvioinnin kriteerit ovat julkilausutut ja opiskelijan tiedossa jo ennen tenttitilannetta,
- 4) jotka saavat opiskelijan työskentelemään intensiivisesti opiskeltavan asian parissa pitkällä aikavälillä.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Tehokkain tenttimalli oppimistuloksen ja opiskeluprosessin ohjauksen kannalta on oppimisen jatkuva arviointi – opiskelijan edistymistä kontrolloiva ja palautetta antava seuranta – jossa osaamisen kehittymistä seurataan opetuksen aikana pienillä monipuolisilla tehtävillä ja työskentelyn observoinneilla. Opiskelijoille voidaan antaa arvosteltavia tehtäviä myös luentokerroilla esimerkiksi päivittäin tai viikoittain.

Hyvä tentti vastaa todellisen elämän ongelmanratkaisutilanteita sekä työtavoiltaan että sisällöiltään. Hyvä tentti ohjaa opiskelijaa työskentelemään ahkerasti ja tuottaa lisäarvoa oppimiselle. Hyvä tentti auttaa opiskelijaa tiedon ymmärtämisessä niin, että tentin jälkeen asiat eivät unohdu. Huono tentti ohjaa opiskelijan tekemään vain tentin läpäisemiseen tarvittavan suorituksen ja asiat huuhtoutuvat mielestä saman tien.

Tenttejä koskeva pikaohje on, että teoreettista pitää arvioida käytännöllisen kautta. Soveltavat tehtävät ja todellista ongelmanratkaisua jäljittelevät testit paljastavat teorian tiedon omaksumisen syvyyden ja edesauttavat ymmärtävää oppimista.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Tenteistä täytyy aina antaa täsmällistä palautetta opiskelijalle. Palaute ehkäisee unohtamista. Pakolliseksi määrätty palautetilaisuus tentin jälkeen on opetuksellisesti paras vaihtoehto. Aika tähän varataan kurssille annetuista kontaktiopetustunneista. Palautetilaisuudessa opiskelijoille voidaan yksityiskohtaisesti selventää millaista osaamista edellytettiin. Opiskelijoille voi antaa myös mallivastaukset heti tentin jälkeen tai antaa kaikille yhteisen kirjallisen palautteen esimerkiksi sähköisen oppimisympäristön kautta.

Tentit opettavat opiskelijalle suoritusilanteisiin liittyvän ahdistuksen hallintaa, mutta tentaattorin täytyy huolehtia siitä, että ahdistus ei missään tilanteessa ole liiallista. Mitä luonnollisempi tentin suoritusilanne on, sitä hyödyllisempää siinä opittu stressin hallinta on työelämän paineissa selviytymisen kannalta.

Tenttien laatiminen ja tarkastaminen sekä palautteen antaminen vie paljon aikaa opettajalta. Tavoiteltava on sellainen arviointikäytäntö, jossa opiskelijat työskentelevät ahkerasti, mutta opettajan työmäärä jää vähäiseksi.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Seuraavassa on kaksi esimerkkiä ymmärtävää oppimista tukevista ja erityisellä tavalla organisoiduista tenttimalleista:

VASTUUTTAVA SUULLINEN RYHMÄTENTTI

1. Opiskelijat jaetaan kurssin aikana tai päätteeksi n. 5 - 7 hengen ryhmiin.
2. Ryhmille annetaan tenttikysymykset (esim. 5 - 20 kpl).
3. Ryhmissä valmentaudutaan omalla ajalla vastaamaan kysymyksiin siten, että kaikki osaavat vastata jokaiseen kysymykseen vaivatta. Aikaa valmentautumiseen annetaan kurssin vaativuuden mukaan esim. 2 - 7 päivää.
4. Tenttitilaisuudessa on aikaa 20 min./ryhmä. Tentaattori valitsee annetuista kysymyksistä yhden ja kysyy sen yhdeltä ryhmäläiseltä. Tämän opiskelijan vastaus ratkaisee ryhmän tentistä hyväksymisen ja arvosanan.

PALAUTETTA ANTAVA TENTTI

Toteutetaan kurssin tai opintokokonaisuuden päätteeksi. Tämä tenttimalli sopii hyvin myös suurille ryhmille.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

1. Opiskelijat istuvat perinteisen tentin tapaan luentosalissa.
2. Opiskelijat saavat tenttipaperin, jossa on 5 - 10 lyhyehköä kysymystä/ tehtävää.
3. Vastaamisaikaa on tunti. (Tentti tehdään yksilötyönä).
4. Tunnin päätyttyä opiskelijat vaihtavat paperia lähellä istuvan opiskelijan kanssa ja tarkastavat toisen paperin. Tenttipaperiin merkitään, kuka sen tarkasti. Aikaa tähän on 20 min.
5. Paperit palautetaan opettajalle ja opiskelijoille jaetaan tyhjä kysymyspaperi.
6. Opettaja käy läpi oikeat vastaukset ja opiskelijat merkitsevät ne ylös. Tämän jälkeen käydään palautekeskustelua (40 min). Tentti kokonaisuudessaan kestää kaksi tuntia. Sen aikana opiskelijat saavat palautteen oppimisensa tueksi ja opettaja saa opiskelijoiden arvioimat tenttipaperit myöhempää arviointia varten. Tentin voi toteuttaa myös kolmen tunnin mittaisena, jolloin vastaamiseen voidaan käyttää enemmän aikaa.

8 OPETUKSEN KEHITTÄMINEN

Opettajan työ on haasteellista ja vaatii jatkuvaa kehittämistä. Opiskelijat ja toimintaympäristö muuttuvat alituisen. Insinööri voi rakentaa sillan vuodesta toiseen samoilla laskelmilla, sillä perusmateriaalien ominaisuudet pysyvät samoina. Opettajan työ on vuorovaikutusta ihmisten ja ihmisryhmien kanssa, jolloin jokainen tunti, päivä, viikko, kuukausi ja lukuvuosi ovat erilaisia. Opetuksen tulee aina kyetä sopeutumaan tilanteisiin ja kohderyhmän tarpeisiin, muutoin se ei auta oppimista.

Opetustyön lainalaisuuksien tavoittaminen kestää itse asiassa koko opettajan opetusuran ajan. Opetuksellisen asiantuntijuuden rakentuminen on jatkuva prosessi. Opettajaksi ei synnytä, opettajaksi opitaan. Jokainen ihminen kehittää omaa opetusosaamistaan omista lähtökohdistaan.

Opetuksen kehittäminen edistää opettajan kykyä tukea opiskelijan oppimistekoja. Jatkuvan kehittämisen

LISÄARVOA OPPIMISELLE

asenne auttaa myös työssä jaksamista. Monet opettajat ovat huomanneet, että pienien opetuskokeilujen suunnittelu ja toteuttaminen lisäävät opetustyön mielekkyyttä. Omaa opetuksellista osaamista voi kehittää esimerkiksi:

1. osallistumalla pedagogiseen koulutukseen,
2. keskustelemalla opiskelijoiden kanssa opetuksen toteutustavoista ja keräämällä monipuolista opiskelija- ja oppimispalautetta oman opetuksen toimivuudesta,
3. keskustelemalla opettajakollegoiden kanssa opetuksen toteuttamistavoista ja pyytämällä heitä toisinaan havainnoimaan opetusta ja antamaan siitä vertaispalautetta,
4. auttamalla kollegoita kehittämään opetustaan,
5. pienten opetuskokeilujen ja niistä saadun palautteen avulla,
6. videoimalla ja jälkeinpäin analysoimalla omia opetustilanteitaan,
7. lukemalla opetuksen kehittämisestä kertovaa kirjallisuutta ja seuraamalla oman alan opetusta tutkivaa tieteellistä kirjoittelua alan lehdissä,

LISÄARVOA OPPIMISELLE

8. tutkimalla oman alan opetusta ja kirjoittamalla artikkeleita alan lehtiin,
9. osallistumalla opetuksen kehittämisasioita pohtiviin virallisiin tai epävirallisiin työryhmiin omalla laitoksella tai laajemmin kansallisella tai jopa kansainvälisellä tasolla,
10. osallistumalla opetuksen kehittämistä tutkiviin konferensseihin ja verkostoitumalla toisten opetuksen kehittäjien ja asiantuntijoiden kanssa,
11. kirjoittamalla itselle omasta opetuksesta esimerkiksi pitämällä oman opetuksen lokikirjaa, päiväkirjaa tai portfolioa.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

9 OPETTAMINEN VIERAALLA KIELELLÄ

Yleisin opetuskieli Oulun yliopistossa suomen kielen ohella on englanti⁷. Englanniksi opettaminen merkitsee paljon muutakin kuin vain materiaalien kääntämistä tai vieraan kielen puhumista ja huolellista ääntämistä.

Opettajaa saattaa arveluttaa, kuinka oma kielitaito riittää englanniksi opettamiseen tai vapaaseen keskusteluun ja luontevaan vuorovaikutukseen opiskelijoiden kanssa. Englanniksi opettaminen voi helposti johtaa jännittyneisiin ja yksisuuntaisiin opetustilanteisiin, jotka eivät innosta opiskelijaa oppimistekoihin. Ongelmana ei ole ainoastaan opettajan kieliosaaminen ja siihen liittyvät jännitystekijät, vaan yhtä paljon myös opiskelijoiden kielitaito ja työskentelytottumukset. Opettajan ensimmäinen tehtävä on ehkäistä varautuneen ja jännitteisen tilanteen synty.

⁷ Se, mitä tässä oppaassa puhutaan englanniksi opettamisesta, pätee sellaiseen myös kaikkeen muuhunkin vieraalla kielellä opettamiseen.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Oman valmentautumisen lähtökohta on, että kieli ei ole itsetarkoitus, vaan ainoastaan kommunikaation väline. Kommunikaatiossa ei jaeta tyylipisteitä. On aivan toissijaisista, kuinka sujuvaa ja sanarikasta englantia opettaja tai opiskelija puhuu, kunhan itse sisällöllinen sanoma välittyy. Tämä asia on hyvä keskustella osallistujien kanssa selväksi heti oppikurssin alussa.

Kokonaisviestintä, eleet, näyttäminen, piirtäminen ja muu havainnollistaminen sekä tahto tehdä asia ymmärrettäväksi tukevat puheilmaisua. Vieraalla kielellä opettamiseen pätee sama lainalaisuus kuin kaikkeen viestintään: puhutun kielen osuus ymmärrettäväksi tekemisessä on alle 10 % kokonaisviestinnästä.

On myös parempi puhua luonnottomalta tuntuvan hitaasti kuin pyrkiä lennokkuuteen. Sanat täytyy ääntää selkeästi erillisinä ja asiapuhe täytyy yksinkertaistaa niin, että se on mahdollisimman yleiskielistä. On syytä välttää turhaa akateemista erityissanastoa.

Englanniksi opettamisessa tulee kaiken opetuksen tavoin noudattaa pedagogisen kolmion periaatteita, ottaen huomioon muutamia erityispiirteitä.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Opiskelijoiden lähtötaso (A) täytyy aina tarkistaa sekä opetettavassa asiassa että kielen osaamisessa, ja opetus tulee mukauttaa lähtötason mukaiseksi. On käytettävä myös huomattavasti enemmän aikaa tutustumiseen ja positiivisen ilmapiirin luomiseen. Opiskelijat ovat usein tavallista arempia ja hiljaisempia. Tästä syystä ilmapiiri tulisi saada luottamukselliseksi. Jos suomalaisia opiskelijoita opetetaan englanniksi, opettajan täytyy aina muistaa perustella vieraan kielen käyttö ja keskustella asiasta opetuksen alussa. Näin minimoidaan opiskelijoissa muutoin heittävä oppimistekojä haittaava purnaushenki.

Opiskelijoiden totuttaminen aktiiviseen työskenteilyyn (B) täytyy aloittaa ensimmäisen kontaktiopetustilanteen ensimmäisellä minuutilla. Vuorovaikutuksen aikaansaaminen lähtötasotehtävän, siihen liittyvän keskustelun ja esittelykierroksen avulla oppikurssin alussa on yksi hyväksi havaittu keino poistaa ylimääräinen jännitys.

Eri kulttuureista tulevilla opiskelijoilla saattaa olla aluksi erilainen valmius vuorovaikutukseen ja osallistumiseen opetustilanteissa. Tästä syystä työtavasta täytyy keskustella, eikä saa olettaa että osallistujat automaattisesti

LISÄARVOA OPPIMISELLE

motivoituvat esimerkiksi työskentelyyn pienryhmissä. Ryhmiä kannattaa kuitenkin aina käyttää, vaikka opetus olisikin luentomaista. Luentoa varten osallistujat on hyvä jakaa luentoryhmiin, joille annetaan sopivissa väleissä pieniä keskustelutehtäviä.

Monikulttuurisessa ryhmässä opetetaan ja opitaan asiiasältöjen lisäksi myös toimimaan monikulttuurisessa työympäristössä. Englannin kielellä tapahtuvassa ryhmäkeskustelussa opitaan keskustelemaan ammattiasioista englanniksi. Opetustilanteet ovat erinomainen väline ammatillisen yhteistyön ja kommunikaation oppimiseen. Tämä kannattaa selventää opiskelijoille heti tutustumisen yhteydessä. Jos opiskelijat ovat erityisen varautuneita, ryhmien jäsenille voi antaa opetuksen teemaan sopivat roolit, jolloin keskustelu viriää helpommin.

Sekä tehtäväsiannot että materiaalit täytyy pitää yksinkertaisina ja muistaa, että suomenkielisiä oppimateriaaleja ei tule jakaa vieraskielisille opiskelijoille.

Kun työtapa on keskustelullinen, opiskelijoiden edistymistä on helppo seurata opetuksen edetessä (C). Kun opiskelija kysyy tai pyytää selvennystä, on kuunnelta-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

va huolella ja varmistettava yhteisymmärrys kohteena olevasta asiasta. Vastaus on hyvä antaa keskusteleivassa hengessä. Jatkuvan palautteen saaminen saattaa edellyttää tavallista enemmän kirjallisen oppimispalautteen keräämistä. Opetuksen aikana tai opetuskerran päätteeksi on usein paikallaan pyytää opiskelijoita lyhyesti kirjoittamaan "one minute paper" oppimastaan ja esittämään mahdollisia kysymyksiä.

Englanniksi opettaminen kaikkienensa tarvitsee tavanomaista enemmän aikaa ja sisällöt sekä työtavat vaativat huolellisen suunnittelun. Itse kielitaito ei tämän jälkeen ole enää kynnyskysymys.

Kun opetat englanniksi:

1. yksinkertaista oppimateriaali ja sisällöt siten, että voit puhua niistä yleiskielellä,
2. puhu hitaasti ja kommunikoi havainnollisesti sekä varmista, että sinut on ymmärretty oikein, ja olet itse ymmärtänyt oikein opiskelijoiden puheen,
3. varaa tavallista runsaammin aikaa keskusteluun opiskelijoiden kanssa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että yleensä et voi opettaa englanniksi yhtä paljon asioita kuin suomeksi.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Vieraskielinen opiskelija tarvitsee paljon tukea ja ohjausta, eikä sovi olettaa, että laitoksen käytännöt ovat hänelle selviä.

Opetustilanne on aina jännittävä ja niin sen kuuluu ollakin. Vieraalla kielellä tapahtuva opetus on yleensä alussa vaikeaa, mutta helpottuu nopeasti. Opetuksen tavoitteena on opiskelijan syvällisen oppimisen auttaminen. Opetus täytyy suunnitella ja toteuttaa tämän ohjenuoran mukaan oli opetustilanteiden kieli mikä hyvänsä.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

10 OPETUSTYÖSSÄ JAKSAMINEN

Opetustyöstä saa sisäistä palkintoa, kun opiskelijat oppivat hyvin. Hyvä oppiminen heijastuu opetustilanteiden ilmapiiriin innostuneisuutena ja kiitollisuutena.

Jokainen opettaja kuitenkin tietää kokemuksesta, että opetustyö voi olla ajoittain erittäin kuormittavaa ja raskasta. Opiskelijat ovat yksilöitä omine tavoitteineen ja tarpeineen. On hyvin harvinaista, jos opettaja onnistuu tukemaan yhtä hyvin kaikkien opiskelijoiden opiskeluprosessia. Vastaavasti opiskelijapalaute on harvoin kauttaaltaan positiivista. Opiskelijapalaute on aina kehittymistä auttava lahja opettajalle, mutta työpaineiden keskellä negatiivinen palaute harvemmin tuntuu bonukselta.

Mitä paremmin opetuksen suunnittelee ja mitä enemmän kantaa huolta opiskelijoiden edistymisestä, sitä enemmän opetus tuntuu vievän aikaa ja pyörii ajatuksissa. Aloitteleva opettaja kokee opetuksen suunnittelun erityisen kuormittavana. Tuntemusta lisää vielä ensimmäisten ope-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

tustilanteiden jännittävyys. Kokemuksen karttuessa opettaja löytää vähitellen itselleen sopivan työskentelytavan ja myös palautumisen keinot.

Monet opettajat ovat huomanneet, että karttuva opetuskokemus saattaa tuoda mukanaan liiallista kiinnittymistä johonkin työtapaan tai opetusmenetelmään. Opettamisesta on aikaa myöten voinut tulla rutiini, jossa ajatus on enää puoleksi mukana. Jos näin on päässyt käymään, se tuntuu pitkästymisenä tai kyllästymisenä. Innostuksen ja jännityksen karistessa heikentyy myös uutta luova energia. Vaikka opetus olisi toimivaa ja tehokasta, sitä voi olla toisinaan mielekästä kehittää ja muunnella oman innostuksen ylläpitämiseksi ja opetustaidon kehittämiseksi.

Sekä liiallinen yrittäminen että täysin kaavamainen suorittaminen ovat opettajan jaksamisen kannalta haitallisia ääripäitä.

Oman opetusosaamisen kehittäminen kouluttautumisen avulla ja uusien työtapojen kokeilu on hyvä lääke työn hallinnan edistämiseen ja työssä jaksamiseen.

On hyvä oppia myös tunnistamaan voimavaransa ja tehdä itselleen selväksi vastuunsa rajat. Työssä jaksamista

LISÄARVOA OPPIMISELLE

auttaa suuresti, kun tunnustaa seuraavan tosiasian: opetustyö on vaativaa ja raskasta ihmissuhdetyötä. Jokainen opettaja kokee ajoittain stressiä, riittämättömyyttä ja epäonnistumista. Onneksi opetustyö tarjoaa usein myös valoisia hetkiä.

On tärkeää ottaa huomioon kokonaistilanne. Opettaja voi tehdä opiskelijoiden oppimisen auttamiseksi ainoastaan oman osansa. Opiskelijaosapuolen täytyy myös täyttää oma osansa sopimuksesta. Pedagoginen nuoli lisäksi muistuttaa, että opiskelijan osuus on aina ratkaiseva.

Innokasta, uutta luovaa opettajaa voi kuormittaa myös se, että lähiympäristö suhtautuu kehittämiseen varuksellisesti. Laitoksen käytänteet eivät välttämättä ole parhaat mahdolliset, mutta niiden muuttaminen onnistuu yhteistyössä neuvottelujen ja keskustelujen kautta.

Opettajien epävirallinen yhteistyö ja tiimiytyminen on hyväksi havaittu keino jaksamiseen. Samanhenkisten kollegojen paineenpurkuistunnot kahvikupin kera tuovat vähintäänkin lohtua, joskus paljon enemmän. Kahvipöydässä heitetyistä hulluista ajatuksista on syntynyt moni suuri opetuksen uudistus myös Oulun yliopistossa.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Opetustyön kysymyksistä on myös hyödyllistä keskustella ulkopuolisen asiantuntijan tai työnohjaajan kanssa. Oulun yliopistossa tällaista mahdollisuutta voi kysyä opetuksen kehittämissyksiköstä. Työnohjauksen tavoitteena on lisätä itsetuntemusta ja -ymmärrystä sekä tukea opettajan ammatillista kasvua ja uusiutumista. Työnohjaustilanne tarjoaa vapaan ja luottamuksellisen keskusteluyhteyden.

Jokaisella opettajalla on oma tarina kerrottavanaan. Oman työtavan ja ajattelutavan kehittyminen sekä muuttuminen kokemuksen karttuessa on tosiasia. Oma kehitykseni opettajana on kulkenut esitelmäivästä luentotyylisestä kohden keskustelevaa työpajatyöskentelyä. Nykyisin pidän hyvin harvoin pitkiä puheosuuksia, ja jos luennoin pidempään, niin käytän erittäin provosoivaa ja kuulijoita mukaan ”pakottavaa” menettelyä. Kysyn aina paljon sokraattisia kysymyksiä, vaikka opiskelijoita olisi satamäärin. Tavalla tai toisella varmistan, että saan ääninäytteitä myös yleisöltä. Porinaryhmien avulla rohkaisen jäykänkin väen osallistumaan työskentelyyn. Näin menetellen koen opetustilanteen palkitsevana ja saan energiaa opiskelijoiden ollessa aktiivisia toimijoita ja osavastuussa onnistumisesta. Nykyi-

LISÄARVOA OPPIMISELLE

sin ajattelen myös, että opettaessa tulee viihtyä. Opetustilanteessa pitää olla inspiroiva ja turvallinen tunnelma. Sopivan opetustyylin löytäminen ja oman kehittämisrytmin oivaltaminen on itselleni ollut paras keino työssä jaksamiseen.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

KIRJALLISUUTTA

- Akateeminen opetussuunnitelmatyö. 2007. Karjalainen A. (toim.) Oulun yliopisto. Korkeakoulupedagogiikan perusmateriaali 7. Saatavilla pdf-muodossa:
<http://www.oulu.fi/oky/julkaisut_ja_materiaalit/korkeakoulupedagogiikan_perusmateriaali/nro7_akateeminen_opetussuunnitelmatyo_2007.pdf/>. Luettu 2.3.2009.
- Ansela, M., Haapaniemi, T. & Pirttimäki, S. 2005. Yliopisto-opiskelijan hops. Ohjaajan opas. Kuopion yliopisto. Oppimiskeskus.
- Biggs, J. 1999. Teaching for Quality Learning at University. Buckingham: Open University Press and Society for Research into Higher Education.
- Brown, G., Bull, J. & Pendlebury, M. 1997. Assessing Student Learning in Higher Education. London and New York: Routledge.
- Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. 1999. Tutkiva oppiminen. Älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen. Porvoo: WSOY.
- Jakku-Sihvonen, R. 2005. Uudenlaisia maistereita. Keuruu: Otava.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Karjalainen, A. 2002. Tentin teoria. Oulun yliopisto. Opetuksen kehittämissyksikkö.

Karjalainen, A., Alha, K. & Jutila, S. 2007. Anna aikaa ajatella. Oulun yliopisto. Korkeakoulupedagogiikan perusmateriaali 8. Saatavana pdf-muodossa:

<http://www oulu.fi/oky/julkaisut_ja_materiaalit/korkeakoulupedagogiikan_perusmateriaali/nro8_anna_aikaa_ajatella_2007.pdf/>. Luettu 2.3.2009.

Karjalainen, A., & Kemppainen, T. 1994. Vaihtoehtoisia tenttikäytänteitä. Ohjeita ja ideoita yliopistotenttien kehittämiseen. Oulun yliopisto. Korkeakoulupedagogiikan perusmateriaali 1. Saatavana pdf-muodossa:

<http://www oulu.fi/oky/julkaisut_ja_materiaalit/korkeakoulupedagogiikan_perusmateriaali/nro1_vaihtoehtoisia_tenttikaytantoja_1994.pdf/>. Luettu 2.3.2009.

Kekäle, J. 1994. Luento-opetuksen kehittäminen. Oulun yliopisto. Korkeakoulupedagogiikan perusmateriaali 2.

Kiviniemi, K. 2000. Johdatus verkkopedagogiikkaan. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja A.

Kuittinen, M. 1994. Mitä luennoinnin sijaan? Malleja opiskelijan itsenäisen työn lisäämiseksi. Oulun yliopisto. Korkeakoulupedagogiikan perusmateriaali 3.

Kupias, P. 2007. Kouluttajana kehittyminen. Helsinki: Palmenia.

LISÄARVOA OPPIMISELLE

Lindblom-Yläne, S. & Nevgi, A. 2003. Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. Helsinki: WSOY.

Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 2003. Oppiminen ja koulutus. Helsinki: WSOY.

Teaching at Stanford. An Introductory Handbook. Saatava pdf-muodossa: <<http://ctl.stanford.edu/handbook.pdf>>. Luettu 2.3.2009.

Tenhula, T., Kuure, L., Koponen, L. & Karjalainen, A. 1996. Akateeminen opetusportfolio yliopisto-opetuksen itsearvioinnissa ja meritoinnissa. Oulun yliopisto. Korkeakoulupedagogiikan perusmateriaali 5.

Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa. 2006. Kivimäki, S., Kinnunen, M. & Lytty, O. (toim.) Tampere: Vastapaino.

Ursin, J. & Välimaa, J. 2006. Korkeakoulutus teoriassa. Näkökulmia ja keskustelua. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Vuorinen, I. 1993. Tuhat tapaa opettaa. Menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille. Naantali: Resurssi.

”Oli opetusmenetelmä

millainen tahansa, opetuksen

täytyy

olla

havainnollista

ja

todellisuuden

ilmiöihin kytkeytyvää.”

